

УДК 005.92

Максим БРАЙЧЕНКО,
ст. гр. ІС 22-М,
наук. кер. – Олена Коломієць,
Центральноукраїнський національний
технічний університет

ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ, КРИТЕРІЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЦІННОСТІ ДОКУМЕНТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Однією з найважливіших ділянок архівної роботи, невід'ємною складовою зберігання інформації є експертиза цінності документів. На сьогодні вона виконує роль єдиного механізму, за допомогою якого здійснюється регулювання потоку документів, що надходять до архіву на зберігання. Як відомо, *експертиза цінності документів (ЕЦД)* передбачає вивчення документів з метою внесення їх до Національного архівного фонду (НАФ) або вилучення з нього, проведення грошової оцінки документів, віднесення їх до категорії унікальних і встановлення термінів зберігання документів, що не підлягають внесенню до НАФ. В результаті проведення експертизи цінності документів формується архівний фонд підприємства, організації чи установи, забезпечується постійне оновлення складу документів та постійне коригування якості НАФ на всіх етапах його функціонування.

Дослідженню експертизи цінності документів присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних авторів (В. Бездрабко, Г. Беспянська, І. Савченко, К. Селіверстова, С. Сельченкова та ін.). У публікаціях розглядаються теоретико-методологічні засади та науково-методичне забезпечення експертизи цінності документів, категоріальний апарат й питання нормативно-правового регулювання цієї сфери діяльності, основні завдання, принципи та критерії експертизи цінності документів на сучасному етапі, діяльність експертних комісій тощо.

На особливу увагу заслуговують наукові розвідки, присвячені історії становлення сучасної системи експертизи цінності та вивченню зарубіжного досвіду її функціонування. Так, дослідниця В. Бездрабко ґрунтовно висвітлює основні традиції і новітні тенденції зарубіжного архівного досвіду здійснення експертизи цінності документів на прикладі північноамериканських і європейських країн, розкриває еволюцію системи критеріїв, формування теорії та методології даної процедури [1].

В сучасних умовах проблема експертизи цінності документів не втрачає свої актуальності, а лише потребує новітніх підходів до розгляду різних аспектів її сутності.

Від часу створення технології експертизи цінності її основним завданням було визначення міри необхідності й достатності тієї інформації, що підлягає відбору для постійного зберігання. За останні десятиліття сталося багато змін, які вплинули на методика проведення експертизи цінності документів. Йдеться, зокрема, про появу нових видів документів, актуалізацію певних комплексів документів, зняття ідеологічних заборон з тематики досліджень, зміну ролі і значення окремих видів документації у здійсненні управлінських рішень.

Модернізація архівної галузі вимагає насамперед розширення та оновлення існуючої нормативно-правової бази щодо проведення експертизи цінності документів. Зasadничу роль у її створенні відіграв Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [2]. У подальших редакціях цього закону було визначено основні засади експертизи цінності документів, а саме: обов'язковість проведення цієї процедури при включенні документів до складу Національного архівного фонду, порядок державної реєстрації документів НАФ, здійснення контролю за надходженням документів тощо. Конкретизація питань організації, механізмів та методики експертизи цінності документів законодавцем покладається на підзаконні нормативні акти.

На сьогодні основним документом, який регулює проведення експертизи цінності документів є Постанова Кабінету міністрів «Про проведення експертизи цінності документів» від 8 серпня 2007 р. [3].

Таким чином, експертиза цінності документів проводиться на підставі чинного законодавства у сфері архівної справи та діловодства, типових та галузевих переліків: видів документів із зазначенням термінів їх зберігання, видів документів, що підлягають внесенню до НАФ.

Українське законодавство забезпечує впорядковане комплектування архівних фондів, забороняє знищення документів без попереднього проведення експертизи цінності документів, врегульовує порядок ініціювання експертизи цінності документів. У разі виникнення загрози знищення або значного погіршення стану зазначених документів їх власник зобов'язаний повідомити про це державну архівну установу для організації експертизи цінності цих документів.

В Україні функціонує єдина система експертизи цінності, що охоплює своєю увагою діяльність фактично всіх фондоутворювачів країни. Формування цієї системи відбулося ще в радянські часи, дана система є дієздатною і нині.

Проведення експертизи цінності документів вимагає дотримання певних *принципів*, а саме: *об'єктивності* (оцінка документів з врахуванням їх змісту, автентичності, значущості авторів, юридичної сили та оригінальності

документів) *історизму* (вивчення явищ, подій, процесів, відображених у документах, в історичній хронології), *комплексності* (визначення цінності кожного окремого документа в групі документів), *всебічності* (встановлення цінності документів зі сторони споживача інформації). Застосування вказаних принципів експертизи цінності документів дозволяє відтворити історичні умови створення документації, встановити її науково-історичне та суспільне значення.

Також при проведенні експертизи цінності комплексно застосовують *критерії цінності документів*, тобто систему науково обґрунтованих ознак (походження, зміст, час і місце створення, зовнішні ознаки), на підставі яких практично визначається ступінь цінності документів.

Основним критерієм цінності змісту документів є значущість його інформації (сукупності зафіксованих у ньому відомостей про конкретні факти, події, явища, процеси). Чим вагоміший інформаційний зміст, тим цінніший документ. Важливим показником є повторюваність та розсіюваність інформації. Розрізняють адекватну повторюваність, коли інформація первинних документів повністю повторюється в зведеному документі.

Нині архівісти активно працюють над науково-методичним забезпечення ЕЦД. Разом з тим, сучасна теорія експертизи цінності документів потребує подальшої розробки понятійного апарату; визначення специфіки практичного застосування методологічного інструментарію; вдосконалення існуючої нормативної бази й забезпечення відповідного нормативно-правового регулювання. Важливим нам уявляється й осмислення досвіду декомунізації архівно-меморіальної політики держав, використання зарубіжного досвіду проведення експертизи цінності.

Джерела та література

1. Бездрабко В. Теоретичні засади експертизи цінності документів: традиції і сучасні тренди (із зарубіжного досвіду). *Архіви України*, 2019. Вип.4. № 321. С.7-40.
2. Закон України: Про Національний архівний фонд та архівні установи. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86.
3. Постанова Кабінету Міністрів України: Про проведення експертизи цінності документів № 1004-2007-п (редакція від 10.09. 2021 р., підстава - 943-2021-п). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2007-п>